

BOHUS-SZÖGYÉNY ANTÓNIA

A múlt század elején semmiféle jótékony intézmény nem istápolta a szegényeket se Pesten, se Budán. József nádor második felesége, Hermin főhercegnő, valósággal megdöbent, mikor kérdezősködésére azt felelték a fogadására összegyűlt főrangú asszonyok, hogy itt bizony nincs se árvaház, se lelenház, se vakok otthona, sőt még nőegylet sincs. A főhercegnő a legnagyobb buzgalommal fogott hozzá, pótolni az elmulasztottakat, de nemsokára tragikus módon meghalt, mire a vezetése alatt olyan örömmel dolgozó mágnásasszonyok lelkesedése is egyszerre lelohadt. Csak Beniczky Pálné nem vesztette el kedvét, próbálta fenntartani, fejleszteni az első budai asszony egyesületet. De az 1831. évi rémes kolera-járvány őt is elragadta és a szegényekért folyó önzetlen munka újra abbamaradt.

Beniczkyné örökébe Brunswick Teréz grófnő lépett, de az ő munkássága is keserű csalódások, kiábrándulás, sok keserves megalkuvás jegyében folyt le. De mint a mesékben, ahol a harmadik királyfi a legvitézebb, a harmadik királykisasszony a legszebb, a harmadik út végén vár a boldogság, a bátor kezdeményezők közül is a harmadik munkája volt eredményes. Bohus Jánosné Szögyény Antóniának sikerült elődei szerény kísérleteiből a múlt század második felének nagyszerű jótékony intézményeit Pesten megteremteni.

Szögyény Antóniának már gyerekkorában legnagyobb öröme volt, ha adhatott; legkedvesebb karácsonyi ajándéka az a pénz, amit szétoszthatott a szegények közt. Kislánykorától késő aggkoráig nem volt egyetlen olyan hazafias vagy kulturális mozgalom sem, melyben a legnagyobb lelkesedéssel részt ne vett volna, sőt a legtöbb ilyen mozgalomnak ő volt a kezdeményezője, éltető lelke is. De élete fő feladatának azért mindig a szegények, elhagyatottak, nyomorékok segítségét, támogatását tekintette.

Nagyon tehetséges gyermek volt és nevelése is mindenben hozzájárult, hogy korának egyik legkiválóbb asszonya váljék belőle. Sokat tanult, nagyon jól beszélt németül, franciául, angolul és olaszul és még késő öregségében is olyan jól tudott latinul, hogy komoly, tudományos vitákban vehetett részt. Zongorázni Liszt Ferenc tanította, aki élete végéig megőrizte barátságát egykori kis tanítványa iránt. Apja, Szögyény Zsigmond alkancellár a vallásos érzést, kötelességtudást fejlesztette benne, anyja, Pászthory Julianna pedig minden szép és nemes iránti érdeklődést, hazafias szellemet, az irodalom, művészet szeretetét plántálta lelkébe. Már tizenhat, tizenhét éves korában sok kérője akadt az alkancellár egyetlen leányának, de Antónia szíve nem szólt meg és így szülei hívek maradhattak elhatározásukhoz, hogy leányukat csak húszéves korában adják férjhez. Akkor jött a fiatal világosi földbirtokos, Bohus János, akit megszeretett a leány, aki megtetszett a szülőknek is és akihez Szögyény Antónia 1823-ban, húsz éves korában feleségül ment.

A fiatal pár Világoson lakott, ideális, boldog családi életükről mesélnek Antónia anyjához írt levelei, de azért a boldogsága nem tette önzővé. Aradmegye történetének lapjain egyre több szó esik Bohus Jánosról és fiatal feleségéről, mert bárhol van baj, mindig ők az elsők, akik tettel, tanáccsal, pénzzel segítenek. Pedig akkoriban sok veszedelem érte, sok baj sújtotta az embereket. Tűz, víz, éhínség állandó vendégek voltak az országban, de az ínségesek segítésére mégis mindig történt valami, mert Bohusék szeme messze látott, keze messze ért és mindig készen álltak arra, hogy segítsenek, hogy adjanak. Amint valami új intézményről hallottak, amivel a nép nyomora, baj, szenvedés ellen lehet küzdeni, azonnal utánozták, így a világosi óvoda az elsők közé tartozott az országban. Alig hangzott el Brunswick Teréz felhívása, rögtön hívei közé szegődtek. És az ő óvodájuk nemcsak testét, lelkét ápolta a falu apróságainak, hanem a magyarosodás, a nemzeti eszme fontos végvárává is tette a később olyan gyászos emlékű világosi kastélyt.

A telet leginkább Pesten töltötték és ilyenkor Antóniát különösen boldoggá tette, hogy szülei közelében lehet. Pesten érte élete első súlyos megpróbáltatása is. 1838-at írtak, mikor a megáradt Duna elnyeléssel fenyegette a várost. Segély-

kiáltások, az örvénylő víz zúgása töltötte be a levegőt. Bohus János éppen a pozsonyi diétán volt, Antónia két kis fiával egyedül lakott a Dorottya uccai palotában, melyet az egyre jobban emelkedő víz már bedőléssel fenyegetett. Végre búzaszállító hajó közeledett a házhoz és ők az ablakon át szerencsésen az uszályra menekültek. A zajló Duna elragadta őket, úgy, hogy csak a Gellért-hegynél tudtak kikötni, megszabadulni rettenetes, már szinte reménytelennek látszó helyzetükből. És ez nem az egyedüli alkalom, mikor Bohus Antónia halálos veszedelemben egyedül volt gyermekeivel. Tíz évvel később Hentzi bombái tartották őket bezárva, a pincében vártak alkalmas pillanatra, hogy biztonságosabb helyre menekülhessenek. Végre mintha elhallgattak volna a Dunasort végigsöprő ágyúk, Bohusné három gyermekével éppen hogy elhagyta a házat, mikor újra repülni kezdtek az ágyúgolyók és az első a Bohus-palotát döntötte romba.

Az elpusztított Pestről Aradra menekültek, szegény asszony ott még egy ostrom borzalmait szenvedte végig. De ott sem volt ideje se félni, se búsulni, a városban annyi volt a letörlésre váró kömry, az enyhítés után kiáltó nyomor, hogy Bohus Antóniának, aki mindig legfontosabb feladatának, első kötelességének tartotta másokon segíteni, mind a két keze tele volt munkával.

1849 augusztusában izgalmas, rettenetes napokat éltek át a világosi kastélyban. Az ellenség minden oldalról közeledett, mindenki érezte már, hogy a katasztrófa elkerülhetetlen. A beteg Damjanich, aki törött lábával az aradi várban feküdt, legtovább bízott, hogy még minden jóra fordulhat, de mikor Bohusné augusztus elején meglátogatta, már ő is elképzelhetőnek tartotta, hogy az ellenség hatalmába keríti a várost. A világosi kastély telve volt menekülőkkal, ide jött Kossuth egész családjával, még beteg, öreg édesanyja is. Senki se tudta, hova, merre meneküljön, hiszen egyik oldalon az oroszok, másikon meg az osztrákok közeledtek. Azért mindennap eltűnt egy-két vendég, akik szökve, áruhában bujdosva próbáltak kimenekülni az ellenség egyre szűkülő gyűrűjéből.

Megérkezett a kastélyba Görgey Artúr tábornokarával, velük volt az agg Csányi is és mindenki halálos izgalommal várta a tárgyalások kimenetelét. Augusztus tizenkettedikén érkeztek

a kastélyba az első oroszok. Görgey akkor közölte a hadsereggel, hogy másnap leteszi a fegyvert. Erről a sorsdöntő napról Bohusné így írt naplójába: „Görgey késő este érkezett vissza egész tábornoki karával és sok tisztjével. Vacsora alatt egyedül én vettem észre, hogy Görgey lehangoltan és magába zárkózottan ül itt: fejét tenyerére támasztja és úgyszólván semmit nem eszik s alig szól egy szót. De a többi tábornok is testileg, lelkileg kimerültnek látszott, tán érezték, hogy mily fordulat állott be sorsukban; bár sejtelmük sem volt arról, hogy az oroszok kezébe való megadás, kiktől ígéretük szerint védelemre számítottak, pusztulásukat vonja maga után.

Augusztus tizenharmadikán reggel házunk tornácán utoljára ültünk együtt Magyarország hőseivel. Reggeliztünk . . .”

„Világos, 1849 október 10.

Szeretett kedves Barátom!

A múlt postával küldtem néhány sorból álló levelet, melyben a gyászeseményről tudósítottalak. Akkor még titkon az a remény táplált, hátha mégsem megy végbe és a forrón óhajtott amnesztia még a vészhelyen fogja őket a haláltól megmenteni! Mint a Messiást vártuk aznap az aradi hírt. Én bizony reményeltem és hittem, hogy ily borzasztó dolog nem történhetik meg. Épp, midőn Laci fiamnak a zongora órát adom, lép be Urbán Gyula halálsápadtan és hozza a szívrepesztő hírt, hogy mind a tizenhárom elveszett! . . . Édes barátom, ne kívánd, hogy bővebben szóljak a reá következő napokról. Ezt csak érezni lehetett, de leírni lehetetlen. Soha, soha ily iszonyú fájdalmat nem éreztem.”

A világosi katasztrófa nemcsak lelkileg rázta meg, sújtotta le Bohusékat. Rájuk is súlyos megpróbáltatások ideje következett el. Tudták róluk, hogy Kossuthnak őszinte barátai, feltétlen hívei és Haynau az egyik házkutatást a másik után rendeztette Világoson, mert az a hír terjedt el, hogy ott rejtegetik a koronát. Rossz szemmel néztek rájuk, hiszen Bohusné az egész szabadságharc alatt sokat dolgozott a szegény sebesültek érdekében, a világosi kastély másfél évre szinte teljesen

kórházzá alakult át, most pedig a katasztrófa után ő volt az első, aki megpróbált az osztrák várakban sínylődő, éhező és fázó magyar foglyokon, a szabadságharc vitéz katonáin segíteni. Már 1849 őszén megkezdte lelkesítő munkáját. Felhívást bocsát ki, hogy mindenki, aki adhat, adjon, hiszen emberfeletti, amit szegény hőseink szenvednek. Az első gyűjtőívre bizony csak nagyon szerény adományokat jegyeztek fel, de Bohusné mégsem vesztette el bátorságát. Tovább dolgozott és az 1850 januárjában megindított második gyűjtése már komoly segítséget jelentett a kazamaták szerencsétlen foglyainak. Meleg ruhát, pénzt, élelmet kaptak és azt a boldogító tudatot, hogy vannak barátai, akik a rémuralom dühöngése közepette is mernek, akarnak rájuk gondolni.

Az aradi vár tömlőcében sínylődő százötven honvédtiszt hálás emléksorokat tartalmazó albumot küldött Bohus Antóniának, de nem volt egyetlen olyan börtön se, ahova adománya el nem jutott volna és ahonnan ne jöttek volna Világosra is hálás levelek, apró emléktárgyak, amiket a foglyok faragtak, rajzoltak, hogy megpróbálják meghálálni a nagyasszony gondoskodását. Munkáját akkor se hagyta abba „amikor „a politikai demonstrációkban való részvételtől, emigránsok és más kompromittáltak segélyezésétől” a legsúlyosabb fenyegetések kapcsán tiltották el. Bohus Antónia nem ijedt meg, nem engedelmeskedett, hanem szabadsága, sőt élete kockáztatásával folytatta emberbaráti munkáját. Az ő szerető gondossága volt az egyetlen fénysugar, ami beragyogott a börtöncellák ablakán.

A szegény rabok egyre szomorúbban, egyre sápadtabban várták a szabadulást, a besorozott honvédek olasz, osztrák kaszárnyákban szenvedtek. De az élet kezdett lassan visszatérni az elnyomott, letiport országba. A remény virága itt is, ott is kidugta fejét a földből, a hazafiak dolgozni kezdtek a szebb jövőért. Ahol segíteni, dolgozni, lelkesíteni vagy adni kellett, ott Bohus Antónia az első helyen állt. „Több könnyet szárított fel a szerencsétlenek orcáiról, mint ahány percet számlált élete. Elősorolni e nagylelkű nő jótetteit nem lehet. Én nem tudok gondolni reá könnyek nélkül. Egész élete, éjjelei és nappalai a jótékonyságnak vannak szentelve. Háza mindig tele van kérelmezőkkel és egyik sem távozik el vigasz nélkül. Olyan nyájas e nemes arc, annyira tükröződik e szelíd

tekintetben a nemes részvét és annyira látszik egész lényén, hogy neki magának öröm és boldogság jót tehetni”, írja róla a „Magyar Nők Évkönyvé”-ben a hatvanas évek népszerű íróőője, Szegfőné Kánya Emilia. Nemcsak jótékony volt, hanem lelkes honleány is. Elnöke volt a pesti első nőegyletnek. Az ő lelkesedése vitte keresztül, hogy a pesti, akkor bizony még nagyrészt német anyanyelvű asszony magyarul tanácskozott, minden levél, minden feljegyzés magyar volt. A vakok otthona, lelenház, a bölcsőde, az első pesti gyermekkórház mind az ő közreműködésének, fáradhatatlan munkásságának köszönheti keletkezését.

Bármennyit dolgozott is egyesületeiben, azért mégis úgy érezte, hogy nem tesz eleget. Azért adni is akart, úgy mint régen, felkeresni a szegényeket, megnézni, meglátni, mire van szükségük és egyszerre csak betoppanni hozzájuk, mint jó tündér, megrakodva ajándékkal, hadd lássák a szegény emberek, hogy még mostanában is történnek csodák. Bejárta a várost, ott, ahol a legszegényebbek laknak, megkereste azokat, akik kérni se mertek, megnézte, mire volna szükségük, mivel segíthetne rajtuk. A Szent Estén útnak indult, örömet varázsolni a legszegényebbek, legelhagyatottabbak otthonába is. Egy-két hűséges társa segített vinni a hatalmas csomagokat, bekopogtattak az előre kiszemelt szegényekhez, lerakták adományukat és mielőtt a megajándékozottak első meglepetésükből felocsúdtak volna, Bohus Antónia már messze járt. A szegények azt hitték, a karácsonyi angyal járt náluk, sötét nyomorúságukba bevilágított a szeretet sugarával.

Bohus Antónia minden gyengét, küzdőt, elhagyottat támogatott, szeretettel viselte hát gondját a küzdő, elnyomott magyar kultúrának is. Ő vette először fájdalmas szívvel észre a Nemzeti Múzeum belsejének sivárságát, ő hívta fel a magyar asszonyokat, hogy gyűjtsenek, adakozzanak, hogy a nemzet kincseit méltó keretben helyezhessék el. Felszólította a honleányokat, hímezzenek az akadémikusoknak karosszékeket, minden megye asszonyai egy darab szőnyeget, amelyet ünnepélyes alkalmakkor fognak majd az Akadémiában feltéríteni. Ez a szőnyeg el is készült, erről mondta Arany János, hogy legalább egyszer egy évben a szegény magyar tudós, magyar író is rózsákon jár.

A szomorú jelenben az érdeklődés a dicső múlt

felé fordult, a zenede lelkes igazgatója, Mátray Gábor Tinódi Sebestyén énekeit alkalmazta színre és adatta elő jótékony célra. Bohusét ez a művészi munka és hazafias gondolat annyira meghatotta, hogy ötven üveg java magyarádi borral fejezte ki Mátraynak hálás elismerését. Ha szegény művészen kellett segíteni, fiatal tehetséget támogatni, mindig készen állt, hazafias, kulturális célra mindig szívesen áldozott. Amikor az Akadémia a szabadságharc után újra működni kezdett, az elsők között volt, akik felolvasásokra kitűzött jutalmakkal igyekeztek a tudósokat, írókat munkára ösztönözni. „Nevét a hazában mindenütt köztisztelet kíséri, fényes palotáktól le a szegény kunyhók küszöbéig.” Bulyovszky Lilla útirajzait gyönyörű előszóban ajánlja Szögyény Bohus Antóniának, mert „Nagyságodban a nő eszményét tiszteljük. A házikör és család édes kötelességein kívül napjai még mindig elég gazdagok percekben, nemes szíve érzelmekben, hogy gondját, szeretetét s mind e kettőnek áldását azon nagyobb családra is kiterjessze, melynek neve emberiség. Ezt kimondanom nem a hízelgés nyelve tanított, én ezt vállaltam, művészetünk és irodalmunk emléklapjairól és a jótéteményeit áldó számtalan szegények, árvák, ügyefogyottak hálakönnyeiből olvastam. Ragyogó betűk ezek, melyek sok emlékoszlop arany írásánál érthetőbben beszélnek. S a közlisztelet mellett én még különösen le vagyok kötelezve Nagyságod iránt. Azon kegyes figyelem, mellyel mindenkor megtisztelt, itt is elenyésztetni segíté azon előítélet súlyos korlátait, melyek a színészt a magasabb társaság izlésmívelő körétől elkülönözték. Pedig a művész emelése által a művészet szobrának talapzata emelkedik”.

Bohus Antónia a telet mindig Pesten töltötte. Jóbarátai, a főváros szellemi, társadalmi életének minden számottevő tagja tudta, hogy napi munkája után otthon van és legnagyobb öröme, ha ilyenkor minél többen és minél gyakrabban keresik fel. Igazi irodalmi központ volt Bohus Antónia szalonja, ahol víg beszélgetésre, komoly vitákra, meg egy kis kedélyes whistre gyűlt össze a társaság. Ide jártak a múlt század irodalmi életének rokonszenves és érdekes képviselői, a Wohl nővérek, Janka és Stefánia, a még ezekben az években is hódítóan szép Bulyovszky Lilla, akit fiatal korában olyan szeretettel segített előre felfelé törekvő művészi pályáján.

Eötvös József, Trefort Ágoston is gyakran látogatták meg és arisztokraták, írók, művészek szinte kivétel nélkül gyakran keresték fel a Bálvány-utcai palota vendégszerető úrnőjét. A legszebb, az igazi ünnepnapjai azok voltak a társaságnak, mikor Liszt Ferenc Pesten volt. Az ősz mester ilyenkor minden szabad délutánját Bohuséknál töltötte. Hódoló tisztelettel vették körül, hallgatták Lisztet, akár mesélt, akár zongorázott. Mindenki boldog és büszke volt, akinek a mester whist asztalánál hely jutott. Pedig nehéz feladat volt vele játszani. A régi, szép összejövetelek utolsó tanúja, Szögyény Marich Julia, aki mint a háziasszony fiatal unokahúga volt ott mindennapos vendég, mesélte, mennyire bántotta a mestert, ha a kártya osztásánál Fortuna asszony nem mosolygott rá. És mert Liszt jókedve az egész társaságot boldoggá tette, három partnerének egyetlen célja volt őt győzelemhez segíteni. Ha lehetett, becsületes úton vesztettek ellenfelei, de ha nem lehetett, egy kis kegyes csalástól sem riadtak vissza; Liszt soha nem vette észre, milyen furfangosan csereberélik a kártyákat az asztal alatt, ő csak örült sikereinek, hogy lám, akármit beszélnek is irigy emberek, mégis ő whistezik legjobban az egész társaságban.

Bohusnének nemcsak külső életét kísérte hódolat, szeretet, elismerés: családi élete is napsugaras, boldog volt. 1873-ban teljes szellemi és testi frissességben ünnepelték meg házasságuk ötvenedik évfordulóját. Ennek az ideális házaseletnek csak tíz év múlva vetett véget a halál, mikor férjét elragadta. Az 1849-iki világosi napok leírásánál feljegyezte Bohusné, hogy Görgey augusztus 12-én így szólt hozzá: „Most még átkoz a nemzet, de három hét múlva áldani fog!” Mennyire vártuk e jóslat beteljesedését, s mi történt három hét múlva? — fűzte hozzá fájdalmasan az októberi gyásznapi után. Bohusék mindvégig Kossuth leglelkesebb hívei voltak, akik ha Görgeyben nem is éppen az árulót látták, de azt az embert, aki saját biztonságáért annyi mindent feláldozott. És Bohusné, mikor a szerencsétlen foglyok érdekében dolgozott, csak keserűséggel tudott a klagenfurti remetére gondolni, aki ott a legnagyobb visszavonultságban várta, hogy minden gyűlölettel és rágalommal szemben majd a történelem adja meg neki a teljes elégtételt. Egykori ellenségével, Bohus Antóniával azonban előbb is összehozta a sors. A legidősebb Bohus fiú megszerette

Görgey Artúr leányát. Mikor a szülők összetalálkoztak, az idő már sok mindent elfeledtetett, ők se néztek mást, mint gyermekeik boldogságát. A gyűlölet elmúlt, az emlékek elhalványultak és a nagy idők ősz tanúi szívében a régi haragot őszinte, megértő barátság váltotta fel.

Múltak az évek, Bohus Antónia már túlhaladta hetvenedik évét, de azért a pesti meg a szegedi árvízkárosultak javára éppen olyan buzgón, fáradhatatlanul gyűjtött, dolgozott, mint fiatal asszony korában, mikor az aradi vészlapok hazánk egén fénylő csillagnak nevezték. Azután már érezni kezdte az évek terhét és lassan vissza is vonult a közszerepléstől. De csak a szerepléstől, a munkától nem! Lemondott a pesti nőegylet elnöki tisztjéről is, melyet harminc éven át viselt, de azért ha más név volt is a jelentéseken, a szellem, az irányítás az övé maradt. Nem tudott igazán visszavonulni, nem tudta abbahagyni a másokért folytatott lelkes, odaadó munkát, csak mikor nyolcvanhét éves korában csendesen elaludt, pihent meg a világosi sírboltban.

Szobor hirdeti Bohus Antónia emberbaráti munkásságát, emlékét az a sok intézmény őrzi, amely mind neki köszönheti keletkezését. Sok könnyet törölt le, sok fájdalmat enyhített és félszázadnál hosszabb ideig mutatta az utat, amelyen az asszonyoknak járni kell!

Benedek Rózsi.